

Soovitused psüühikahäirete kajastamiseks meedias

Vaata ka Peaasi.ee kodulehelt:

<http://peaasi.ee/koolitused/meedias-kajastamine/>

Üldised nõuanded:

- **Ei ole hea defineerida inimest tema haiguse läbi.** Alati olgu eelistatud nimetamine „inimene + psüühikahäire“ – nt. ~~anorektik~~ inimene, kel on anoreksia, ~~skisofreenik~~ skisofreeniat põdev inimene, ~~depressiooni-kannataja~~ depressiooni diagnoosiga inimene.
- **Hääle andmine** – on väga kasulik leida inimene, kes oskab kommenteerida: ideaalis mõni haigust isiklikult kogenud inimene; või vähemalt vaimse tervise spetsialist.
- **Pilt räägib vahel rohkem kui tekst** – artiklite illustreerimine näiteks hullusärkide või polsterdatud sisemusega tubadega suurendab hirmu arsti juurde pöördumise ees ning tekitab valearusaamu tavapärasest ravist. Samuti oleks hea vältida ka häirete tõsidust tühistavaid, kergemeelseid pilte.
- **On kasulik olla teadlik stereotüüpsetest kujutusviisidest:**
Corrigan ja Watson¹ toovad välja filmi ja trükimeediat käsitlevates meediaanalüüsidest kindlaks tehtud kolm levinud eksiarvamust:
 - 1) psüühikahäiretega inimesed on mõrtsukalikud maniakid, keda tuleb karta;
 - 2) nad tajuva maailma lapselikul viisil, mida tuleks imetleda;
 - 3) või on nad mässumeelsed kunstiinimesed, nn vabad hinged.Olulisim: **eriti kahjulikult mõjub vägivaldsuse ja ohtlikkuse stereotüüp.** Tegelikuses on psüühikahäire all kannatavad inimesed kuritegevuses pigem ohvrid kui ründajad; psüühikahäirega inimesed satuvad tavapopulatsioonist ligi 3 korda suurema tõenäosusega kuriteo ohvriks.
- **Spekulatsioonide vältimine** – kui haiguse olemasolu ja relevantsus pole kindel, pole hea sellest rääkida ega kirjutada.

Küsimusi kirjutamise käigus mõtlemiseks:

- Kas haiguse väljatoomine on vajalik? Kas on vajalik see ära tuua pealkirjas? Kas see annab loole midagi juurde? Kui haigus on loo juures oluline, küsi spetsialistilt kommentaari.
- Kas kajastatud isiku perele on loo tegemise käigus antud võimalus midagi öelda?
- Kas on lisatud infot, mis hõlbustaks samalaadsete probleemidega inimestel leida abi? Nt veebilehed, telefoninumbrid.
- Kas kasutatav keel on sobilik, ei anna keelelisi hinnanguid?

¹ Corrigan, Patrick W., Watson, Amy C. 2002. The Paradox of Self-Stigma and Mental Illness. Clinical Psychology: Science and Practice, 9(1): 35-53.

Sõnavara

Mõjub stigmatiseerivalt	Miks mitte? Mida tähendab? Mis kahju teeb?	Mida võiks pigem kasutada?
Vaimuhaigus, vaimuhaige	Sõna ei viita mitte ühelegi diagnoosile, haigusele; on anakronism, mis varasemalt tähistas skisofreeniat; nüüd aitab vaid kaasa stigma ja ebamääraste teadmiste levikule.	Psüühikahäire, vaimse tervise probleem; psüühikahäirega inimene, psüühilise/vaimse tervise probleemidega inimene
Hull, hullumeelne, hullunud, segane	Sõnad, mis on vaimse tervise probleeme kajastades kohatud.	<i>Kui loos on juttu psüühikahäiretest:</i> Vaimse tervise häirega inimene
Hulluarst	Sellise, tugevalt laetud kõnekeelse väljendi kasutamine süvendab hirmu abi otsimise ja vaimse tervise spetsialisti pöördumise ees.	Psühhiaater, psühholoog, psühhoterapeut – vastavalt konkreetsele olukorrale
Haiguse all kannataja	Kannataja kui ohvrirolli rõhutamine ja patroniseerimine	Haigust põdev, konkreetse haiguse diagnoosiga..
Skisofreenik, anorektik, buliimik, depressiivik,	See on inimese defineerimine haiguse kaudu. Ärge kaotage loost inimest. Haigus ise võib seda tunnet tekitada niigi, ärgem lisagem seda tunnet sõnadega.	Inimene, kellel on/ kes põeb haigust (skisofreenia, anoreksia, depressioon, ärevushäire jne)

Erilist tähelepanu nõuavad:

- **Psühhopaat** – ei ole soovitatav kasutada; kindlasti ei tasuks kasutada lihtsalt kellegi vägivaldse käitumise kirjeldamiseks.
 - Õige on kasutus vaid diagnoositud häire puhul (ning ka siis on soovitatav ametlik nimetus) – **düssotsiaalne isiksusehäire**.
- **Lõhestunud isiksus ≠ skisofreenia**. Skisofreenia ei tähenda lõhenenud isiksust, lõhenenud isiksuse puhul on tegemist omaette ja väga harva esineva psüühikahäirega (Dissotsiatiivsete häirete alla kuuluv F44.81 Isiksuse mitmesus). Selle häire oluline tunnus on kahe või enama täielikult erineva isiksuse olemasolu ühes inimeses, kusjuures korraga esineb vaid üks, kes ei ole teadlik teise olemasolust.
- **Maniakaalne ≠ vägivaldne**; maniakaalsus viitab maaniale, mis on bipolaarse häire periood - seisund, mida iseloomustavad haiguslikult kõrgenenud meeleolu ning enesetunne, kiirenenud ja hüplev sihipäratu mõtlemine, normaalsest elavamad liigutused ja suurem tegutsemistung. Antud mõiste on muutunud keeles nii häguseks, et parem oleks vältida selle kasutust nii meditsiinilises kontekstis (kus see oleks korrektne, ent kutsub mitte-meedikutes esile asjatu keelelise seose vägivallaga) kui ka mujal.

Näide

Sama sündmust saab kajastada mitmes valguses. Järgnevalt on ära toodud ühe juhtunud sündmuse ja sellega seotud isiku andmed ning allpool kaks võimalikku viisi seda lugu kajastada.

Isik:

- 41-aastane Taavi Pärnits
- 22-aastaselt diagnoositud skisofreenia
- Viibinud haiglaravil kolmel korral, viimati 18 kuud tagasi pärast enesetapukatset
- Puuduvad varasemad vägivalaintsidendid
- Käib haiglas ambulatoorse ravi korras
- Võtab psühhoosivastast ravimit

Juhtunu detailid:

- Taavi kaotas oma ravimid millalgi eelmise nädala jooksul
- Tal ei õnnestunud saada vastuvõtule, et kirjutataks uus retsept
- Ta pöördus kõne all oleva päeva hommikul psühhiaatriaosakonda, kuid saadeti ära, kuna teda ei nähtud ohuna endale või teistele
- Taavi koges paranoilisi luulumõtteid rahvarohkel tänaval
- Ta peeti politsei poolt kinni populaarse rõivapoe riietusruumis

THE DAILY NEWS

30. oktoober 2014

Hullunud mees märatses linna peatänaval

Hulk poodlejaid sai šokeeriva kogemuse osaliseks, kui skisofreenik Taavi Pärnits (41) läks hulluks keset rahvarohket linnatänavat. Pärnits, kes on arstidele tuttav juba 20 aasta jagu ning on varasemalt vägivaldselt käitunud, tormas läbi hirmunud rahvamassi, tõugates nii mõnedki neist tiheda liiklusega autoteele. Raevuhoo käigus ähvardas Pärnits mitmeid väikseid lapsi, kes tema meelest käskisid tal inimesi bussi alla lükata. Arvatakse, et skisofreenik oli jätnud võtmata oma rohud ning keeldus samal hommikul abist ka psühhiaatriakliinikus. Hiljem sööstis Pärnits populaarsesse riidepoodi ning lukustas end naiste riietusruumi, kus politsei ta kinni võttis, et hoida ära edasist ohtu kaaskodanikele.

30/10/14

UUDISED

Psüühikahäirega mehele abiandmisest keeldumine tekitab küsimusi

Hulk kaalukaid küsimusi vajab vastuseid pärast eilset intsidenti, kus varasemate vaimse tervise probleemidega mehele keelduti andmast ravimeid. Taavi Pärnitsal (41) diagnoositi skisofreenia, kui ta oli 22 aastane. Sellest saadik on ta saanud psühhoosivastast ravi. Hiljuti kaotas mees oma retseptiravimid. Mõistes, et tema tervis halveneb, otsis ta erakorralist abi nii perearstikeskusest kui ka psühhiaatrikliinikust. Seal leiti, et mees ei kujuta ohtu ei endale ega teistele ning saadeti koju. Pärast psühhiaatrikliiniku külastamist tekkisid mehel rahvarohkel peatänaval, mida ta tavaliselt püüab vältida, paranoilised luulumõtted. Püüdes kiirelt jõuda turvalisse kohta, tõukas mees mitu inimest sõiduteele, enne, kui leidis pelgupaiga rõivapoe riietusruumis. Kuigi keegi ei saanud intsidendis viga, kutsuti kohale politsei. Pärnits lahkus rahumeelselt koos politsei ja sotsiaaltöötajatega ning viibib praegu ravil.

Näide on koostatud Maailma Vaimse Tervise Föderatsiooni (WFMH) poolt välja antud „[Lexicon - International Media Guide for Mental Health](#)“ põhjal.

Koostanud:
Merle Purre

Tartu Ülikool
Semiootika ja kultuuriteooria MA
Sotsioloogia doktorant
merle.purre@peaasi.ee